

Na Koroškem je vse v redu, dokler ničesar ne zahtevamo.

Intervju z Andriino Mračnikar, Delo, 10.10.2020

Pogovarjala se je Saša Vidmajer

Je ena tistih koroških Slovenk, ki se je uveljavila v nemškogovorečem prostoru, njeno poklicno življenje teče v nemščini. Na Dunaju živi dvajset let, distanca do Koroške je postala večja – aktualno snemanje filma o izginjanju slovenščine jo spet približuje manjšinskim temam. Zdaj, ko ima otroka, se včasih sprašuje, kaj bo s slovenščino počel on, kaj bo imel od jezika, s kom se bo še lahko pogovarjal.

Na dunajski filmski akademiji je študirala režijo pri Michaelu Hanekeju, v Avstriji je uveljavljena režiserka, njeni filmi dobivajo nagrade na mednarodnih festivalih. V svojih dokumentarcih se pogosto lotevala koroškega odpora, vojne in partizanstva, zelo pomembno se ji zdi, da se to ne pozabi. Za slovenščino pove, da ni več prav živ jezik – malo se jo sliši in vidi – in to se ni zgodilo samo od sebe.

Pravkar na Koroškem snemate dokumentarec *Izginjanje/Vor dem Verschwinden*, film se ukvarja z vašo pogosto temo: dvojezično zgodovino in koroško prihodnostjo, s tem, ali bo slovenščina izginila. Kako je prišlo do tega projekta?

To je bil daljši proces. Nagovoril me je renomirani avstrijski zgodovinar Oliver Rathkolb, ki poučuje na dunajski univerzi, vprašal me je, če bi me zanimalo, da naredim film o Hodišah. Pripravljali so razstavo o zgodovini Hodiš (kraja na južnem Koroškem, *op. p.*) in je poznal moja dva filma *Andri 1924-1944* in *Korošec govori nemško/Der Kärntner spricht deutsch*. Najprej sem bolj tako na splošno rekla ja. Potem sem premišljevala, kaj me zanima, in to je spet bilo vprašanje dvojezičnosti: zakaj je na primer v Hodišah pred sto leti večina prebivalstva govorila slovensko, približno 95 odstotkov, in zdaj komaj še kdo. To je turistični kraj in zdaj pravzaprav slovenščina sploh ni več vidna. Hodiše nimajo dvojezičnih napisov, niti nimajo krajevne table, kar je zelo čuden fenomen. Iz tega se je potem razvil projekt *Izginjanje*. Poleg Hodiš me je začela zanimati celotna južna Koroška, kako drugje gledajo na to. In, ali sem edina, ki ima vtis, da je na zunaj vse lepo in urejeno, v resnici pa slovenščina vedno bolj izginja.

Krajša verzija tega filma bo prikazana ob stoletnici plebiscita, predvajana v sklopu prireditev CarinthiJA 2020?

CarinthiJA 2020 je od deželne vlade financirani projekt, ki je omogočil številnim kulturnim društvom in iniciativam, da prispevajo svoja stališča, svoje intervencije, in teh je veliko. Če omenim samo enega izmed njih, to je zelo odmeven projekt *Hranca/Grenze* Slovenskega prosvetnega društva Rož v Šentjakobu. Tako gledano so vsi ti projekti in tudi film *Izginjanje/Vor dem Verschwinden* del uradne proslave. Treba je priznati, napredek je, da dežela tega denarja ni vložila v narodne noše in v »koroške gvante domovini zvestih« društev, kot je to storil bivši deželni glavar Haider.

H koroški premieri novega filma, 27. oktobra 2020 v kinu Wulfenia v Celovcu, se je najavil tudi deželni glavar Kaiser. To me veseli. Še bolj bi me veselilo, če bi film predvajali na osrednji deželni proslavi 10. oktobra, saj v njem spregovori cela vrsta ljudi, ki bi bila morda bolj reprezentativna kot eden ali dva govornika iz narodne skupnosti ... Do konca leta ga bomo predvajali še v šestih krajih po Južnem Koroškem, na primer v Hodišah, v kraju, kjer se je vse začelo ...

Kakšni so vaši občutki v letošnjem jubilejnem letu? Obeleževanje plebiscita je bolj ali manj še vedno tako, kot je vedno bilo. Kako gledate na obletnico in politične razmere ob 10. oktobru?

Nekatere stvari so se le spremenile. Obeleževanje plebiscita že zaradi otežkočenih pogojev pandemije ne bo potekalo kot vsako leto. Sicer me pa obletnica, kot tudi mnoge druge, v zadnjih letih ni preveč zanimala, koroški Slovenci smo se temu bolj izogibali. Zdaj je rečeno, da bo uradno praznovanje skupno, kolikor vem, pa bo v imenu slovenske narodne skupnosti in treh krovnih političnih organizacij, nastopal samo en govornik. Ne zdi se mi reprezentativno, da bo govorila samo ena oseba in tudi proces izbire ni bil transparenten. O tem so soodločale avstrijske politične stranke, kar je samo po sebi problematično. Zato se mi izbor govornika ne zdi demokratičen in mislim, da se mnogo ljudi z njim sploh ne strinja. Je verjetno tisti, za katerega se ve, da bo govoril zelo optimistično, zelo prilagojeno in brez kakih zahtev. Navzven si želijo pokazati, da je situacija lepa in da je vse v redu.

To, da pravice koroških Slovencev, ki so zapisane v členu 7 avstrijske državne pogodbe, niso docela uresničene in da se slovenska manjšina na Koroškem nahaja v zelo kočljivem položaju, pa ne more biti vzrok za praznovanje. Zato so klubi slovenskih študentk in študentov na Dunaju, v Gradcu in Celovcu letos vsakega desetega v mesecu protestirali, izvedli so akcijo z zahtevo, da je treba praznovanje 10. oktobra ukiniti. Seveda ga ni mogoče kar tako ukiniti oziroma ta dan izbrisati, vendar je vprašanje: Kaj imamo mi praznovati? Minilo je sto let asimilacije, germanizacije, in vse to se ni zgodilo samo od sebe – marveč je posledica močnega pritiska.

Od slovenskih prebivalcev Koroške leta 1920 je ostala samo še desetina.

Ja in potem je lahko reči, da se dobro razumemo. Dokler ničesar ne zahtevamo in ničesar nočemo, je vse v redu.

Verjamete, da bi se Slovenija sploh še lahko odločila za notifikacijo nasledstva ADP?

Ne vem, zakaj tega ni naredila, bi me pa zanimalo, zakaj ne. Saj Slovenija nima od nekdanj desničarske vlade. Zakaj pa druge, prejšnje vlade tega niso naredile, mi ni jasno.

Vaši filmi so potovanje po tematskem področju Koroške, koroških Slovencev, zgodovine, upora, odpora. Vašo družino je zaznamovala vojna. Ali iz tega izvira vaš interes za to problematiko?

Sigurno. Za mojo družino je bilo to nekaj, kar deluje še zmeraj name. Moja babica je bila izseljena v delovno taborišče, moj stari stric Andri je bil v partizanih in tam ubit, umorjen od nacistov s strelom v glavo. Najbrž niste videli filma *Andri 1924-1944*? Šel je v partizane, vendar je že z nemške fronte, od koder je dezertiral, prinesel rano, ki se mu je v gozdu vnela. Zato se je moral umakniti na svoj dom, kjer so ga skrivali. Pri hišnih preiskavah ga nacisti nikoli niso našli. Vendar so družino izselili, najmlajšega sina, torej enega mojih starih stricov in očeta, torej mojega praočeta, so deportirali v kacet Dachau. Ženske, moja prababico, mojo babico in dve njeni sestri so deportirali v delovno taborišče. Eno sestro pa so skrivali sorodniki doma na Koroškem. Andri se je vrnil k partizanom in bil leta 1944 umorjen od nacistov. Še en sin, Hanzi, pa je bil s 17. leti nasilno rekrutiran v nemško vojsko, in je padel na fronti. To se pravi, da je družina bila razcepljena na pet mest... po vojni pa sta bila dva sinova mrtva; tisti, ki so preživel, so nosili v sebi izkušnjo nasilne izselitve in pregnanstva.

Ena od tem, ki se je lotevate, je prispevek koroških partizanov, njihov zamolčani boj. O tem Avstrija ne govori, toda ne govori niti Slovenija. Pa vendar se ima Avstrija za državno pogodbo zahvaliti ravno prispevku koroških Slovencev. To bi Slovenija Avstriji pač lahko povedala, kajne?

Seveda, če se že Avstrija sama ne spomni in tega noče več vedeti. Z vlogo Slovenije se pravzaprav nisem ukvarjala, ker je že situacija tu tako težka in zapletena. Opažam pa, da se v Sloveniji zelo malo ve o manjšini in da je tudi bolj malo zanimanja. Kolikor vem, se tudi pogled na partizanstvo spreminja, partizanstvo ni več to, kar je bilo, in česar bi se v Avstriji in Sloveniji hoteli spominjati. Partizani, ki so se borili na Koroškem, so prispevali k osvoboditvi dežele, da se je lahko reklo, da je Avstrija bila žrtev in je nekaj prispevala k lastni osvoboditvi. V javnosti se o tem malo govori. To je šlo namerno v pozabo, namerno je zamolčano, da so partizani doprinesli k osvoboditvi avstrijskega ozemlja.

Vam pa se zdi pomembno, da se na to opozarja.

Ja, da se ne pozabi. Kajti pozaba se ni zgodila sama od sebe. Do leta 1955 je bila situacija za koroške Slovence še nekako boljša, od podpisa avstrijske državne pogodbe naprej pa se je po mojem namenoma naredilo vse, da se ta spomin izbriše. Na Koroškem se na primer zelo rado, če se govori o partizanih, govori v glavnem o njihovih zločinih. Na Koroškem so tudi spomeniki, ki kažejo na zločine partizanov, in ne na njihovo osvoboditev izpod nacističnega režima.

S svojimi filmi trkate na vest zgodovinske nevednosti?

Ja, poskušam. Nevednost je velika in tudi namerna, ljudje na avstrijskem Koroškem deloma ne vedo, da obstaja manjšina, in če vedo za njen obstoj, potem nimajo pojma, kako je nastala. Stalno je treba razlagati, da se nismo priselili, marveč da so naši predniki vedno živeli tu. Zelo mučno je, da o tem nimajo pojma, prav tako kot tudi ne o antifašističnem upor, o partizanstvu. Zdi se mi, da moram stvari povedati, da morajo moji filmi nekaj pokazati, kar bi morale pravzaprav posredovati šole, saj gre za zgodovinsko védenje. Pri filmu *Izginjanje*, ki ga zdaj snemam, je ravno to težava, da ljudje vedo tako malo, da jim moramo vnaprej posredovati veliko informacij. Vendar me ne zanima delati poučne filme, ampak umetniške, opazovalne filme, ki odpirajo vprašanja. Rada bi delala še bolj scenično in

opazovalno, manj intervjujev. Dejstvo pa je, da ljudje vedo tako malo, da je treba stvari vedno razlagati: zakaj je manjšina, kako je nastala, da je slovenščina bila prepovedana, da so bili ljudje izseljeni, kaj je *Ortstafelsturm*, trganje dvojezičnih tabel. Vse to je treba vedno razlagati.

Zanimiv je tudi vaš film *Korošec govori nemško (Der Kärntner spricht deutsch)*, ki je sestavljen iz pripovedi ljudi iz medvojnega obdobja. Zakaj je bilo treba posneti ta film?

Moj stari stric Andri je bil v partizanih in njega nisem več mogla spraševati, kako je bilo, me je pa zelo zanimalo: kako je bilo v gozdu, kako so živeli, kaj so mislili, o čem so se pogovarjali, zakaj so se odločili, da gredo v partizane. Zato sem poiskala koroške Slovenke in Slovence. Žal partizank nisem več našla, tiste, ki še živijo, pa niso bile pripravljene, da bi spregovorile o svojih izkušnjah pred kamero.

Sprašujete jih, kako so sploh lahko preživeli, ko pa so doživeli toliko hudega.

Gospa, Ana Jug-Olip, s katero sem se pogovarjala, je bila v kacetu v Ravensbrücku in je pripovedovala, koliko mrtvih je videla vsak dan, koliko žensk, jetnic, še ob koncu vojne so jih ustrelili ali pa so jih enostavno pokončali psi. Na Peršmanovi domačiji je Ciril Sadovnik pripovedoval, kako je bila na domu umorjena vsa njegova družina. Težko si je predstavljati, kako človek s tem lahko živi in kaj mu pomaga, da s tem lahko živi. Ključno in grozno je, da v Avstriji vse to ni bilo znano in priznано; kaj se je tem ljudem hudega zgodilo, kaj je koncentracijsko taborišče bilo, o tem se nikoli ni govorilo. Za ljudi, ki so doživeli vojno, je bilo to še dodatna travmatizacija. Ljudjem, ki so se vrnil iz taborišč, je bilo rečeno: »Vi ste se itak dobro imeli, veseli bodite, da vojne niste preživeli tu«. To so jim očitali, kot da bi bili sami krivi, da so bili deportirani. Ta drža je pri nekaterih še vedno prisotna. Tudi o tem, da so se partizani borili proti fašizmu, v Avstriji dolgo ni bilo konsenza, govorilo se je, da so partizani banditi, ki so ropali in ubijali ljudi. Do sedemdesetih, osemdesetih let prejšnjega stoletja, se je tako govorilo. Nočem reči, da partizani tudi niso zakrivili zločinov. Vendar – kdo je bil agresor? Kje so vzroki za upor in kaj so posledice? Kot da je vse eno in isto.

Seveda se je situacija na Koroškem spremenila, odkar ni več Haiderja, za nas je to velika sreča. On se je srečaval z nemškonacionalnim *Heimatsdienstom* in *Abwehrkämpferbundom*, se slikal z njimi, hodil na njihove prireditve, jih finančno podpiral, sam je hujskal proti Slovincem. Sedanji deželni glavar Kaiser tega ne dela in zaradi tega je mnogo ljudi zadovoljnih, ker vzdušje ni več tako strupeno in sovražno.

Kaj se je pa vsebinsko spremenilo? Spomladi sem intervjuvala deželnega glavarja in v zvezi z manjšinskimi pravicami je nenehno govoril o napredku.

Pred kratkim je izjavil, da je situacija zelo dobra, da gre slovenski manjšini na Koroškem zelo dobro. To, da situacija ni sovražna in da obstaja slovenska gimnazija, še ne pomeni, da je situacija dobra. Če bodo šle stvari tako naprej, potem koroških Slovencev in Slovenk ne bo več dolgo. Potrebne bi bile spremembe v drugo smer, da bi se zaustavila izginjanje in asimilacija.

Da se povrnem h Kaiserju: v svoji stranki ima nemško usmerjene politike, desničarje, kot na primer Jakoba Straussa, žitrajškega župana. Preteklo soboto smo snemali prireditev *Abwehrkämpferbunda*, sedel je v prvi vrsti. Taki politiki gledajo čisto drugače na zgodovino (*smeh, op. p.*), pravzaprav vse obrnejo, postavijo na glavo: govorijo o slovenskem agresorju, kako ubogi so bili Nemci v vojni, kako so bili zatirani. Častijo Hansa Steinacherja in Martina Wutteja, ki sta bila po letu 1920 prepričana nationalsocialista, antisemita in protislovenska

agitatorja. In če vprašate pristaše *Heimatdiensta* ali *Abwehrkämpferbunda*, kako to, da še vedno slavijo te ljudi, potem odgovorijo, da je treba razlikovati med enim in drugim, da so ti ljudje bili zasluženi brambovci, kaj so pozneje zastopali, pa je drugotnega pomena. Nemškonacionalni in nacistični duh je deloma še vedno zelo močno prisoten. Če ima Kaiser takšne ljudi v svoji stranki, potem verjetno poskuša na nek način najti pot, kako zadovoljiti čim več ljudi, ki bodo pri naslednjih volitvah glasovali zanj ...

Rojeni ste na Salzburškem, ste tudi odraščali tam? Zanima me vaša izjemna senzibilnost za koroško problematiko. Vaša mama je slavistka Helga Mračnikar, tudi prevajalka (skupaj s Petrom Handkejem) Lipuševih Zmot dijaka Tjaža, enega temeljnih tekstov Koroške, ki je poleg tega prelomnica v percepciji slovenske literature v nemškojezikovnem prostoru. Izvira iz tega okolja vaša izjemna občutljivost?

Verjetno res. Rojena sem v Salzburgu, vendar sva tam živeli z mamo samo pol leta, potem pa tri leta v Ljubljani. Kot otrok sem govorila samo slovensko, kar se zdaj skoraj ne opazi več (*smeh*), potem sva prišli na Koroško in tu sem odraščala. Pri osemnajstih letih sem odšla na Dunaj, kjer živim že dvajset let in moje celotno poklicno življenje poteka v nemščini, zato se deloma težko izražam v slovenščini tako, kot bi rada. Zdaj, ko imam sama otroke, pogrešam na Dunaju slovenski vrtec, slovensko šolo. Vse to bi pomagalo, da bi lahko jezik bolj prakticirali in obdržali. Ampak nazaj k vašemu vprašanju, zakaj me to zanima. Mama mi je zelo zgodaj pripovedovala o družinski zgodbi, o Andriju, o partizanstvu, to sem že kot otrok vedela, zelo veliko sem spraševala tudi svojo babico. Mama je 25 let vodila založbo, tiskarno in knjigarno Drava in je izdala tudi veliko spominske literature. Njej je bilo pomembno, da se slovensko literaturo prevaja tudi v nemščino, da sta na primer Cankar in Kovačič dostopna tudi enojezičnim, torej nemškogovorečim. Zame je pomembno, da so ljudje osveščeni, ker nevednosti je še vedno zelo veliko.

V Sloveniji niste znani, dva vaša filma sta bila predstavljena samo na festivalu Mesto žensk. Odkod ta neinteres?

Mogoče se sama nisem dosti potrudila, da bi filme prodala. Novi film *Izginjanje* pa je koprodukcija in ga podpirata tudi RTV Slovenija in Filmski sklad, koproducent je Danijel Hočevar s produkcijsko hišo Vertigo. Tako bo film predstavljen v slovenskih kinematografih in mislim, da ga bo prikazala tudi slovenska RTV.

Sicer sem kratek čas študirala režijo na AGRFT v Ljubljani, imam dobre spomine na profesorja Matjaža Klopčiča. Zelo kmalu pa sem odšla na Dunaj, kjer sem na filmski akademiji študirala režijo pri Michaelu Hanekeju in scenaristiko ter dramaturgijo pri Walterju Wippersbergu. Že med študijem sem sodelovala z znanimi in vrhunskimi igralkami kot so na primer Ursula Strauss, Gerti Drassl, Birgit Minichmayer... Tako se je moje poklicno življenje odigravalo bolj ali manj v nemščini oziroma v angleščini.

Za svoj prvi igrani celovečerni film *Ma folie*, ki smo ga snemali v Franciji in Avstriji, sem poleg drugih priznanj prejela zelo prestižno nagrado *First steps award 2015*, ki je namenjena najboljšemu prvencu celega nemškogovorečega prostora. Film so predvajali na mednarodnih festivalih, od Kitajske, prek Čila do Italije itd. Vrteli so ga tudi v kinotekah v Avstriji in Nemčiji, žal pa ga ni bilo videti v Sloveniji.

Zanimanje za vaše filme in tematike, s katerimi se ukvarjate, je torej drugod veliko.

V Avstriji je bilo zanimanje za moje delo res večje kot v Sloveniji. Že za prvi film *Andri 1924-1944* sem dobila nagrado za najboljši kratki dokumentarec Diagonale, ki je največji festival

avstrijskega filma. Toda to je odmevnost v filmski, rekla bi v bolj intelektualni branži, to ni ravno povprečna Avstrija. ORF, ki hoče poročati »objektivno«, mojih filmov še ni pokazal. Sem pa zanj delala *Universum history* o slovenski manjšini na Koroškem, film se imenuje *Koroška – Stoletje pod Jepo/Kärnten – Ein Jahrhundert unterm Mittagsgogel*. Režirala sem igrane scene, gre za dokumentarec z igranimi sekvencami, za dokumentarni del filma pa je bil odgovoren Robert Schabus. Zgodba govori o koroški slovenski družini Resman, ki je bila izseljena, tako da je bilo možno pokazati usodo slovenske družine. Možno je bilo tudi snemati scene v slovenščini s podnaslovi v nemščini, kar je za ORF zelo neobičajno, ker se v Avstriji vse sinhronizirana.

Koroški Slovenci so navajeni živeti dvojezično. Vi že dvajset let tako rekoč živite v nemščini, Maja Haderlap piše v nemščini in je naknadno prevajana v slovenščino, na drugi strani pa je Florjan Lipuš, ki se je izrecno odločil, da bo pisal samo v slovenščini. Kako gledate na preseljevanje iz enega v drug jezik?

V otroštvu, ko sem hodila v slovensko gimnazijo, sem doživela, da so ljudje zmerjali, če sem govorila slovensko, ali pa so bili zelo neprijazni. To smo doživljali vsi, ki smo se v javnosti pogovarjali slovensko. Ko sem rešerširala za svoj novi fim, mi je nekdo pravil, da je še doživel, da ga je šofer vrgel iz avtobusa, ker se je s sošolci na poti domov v avtobusu pogovarjal slovensko; od tega je dvajset ali pa petindvajset let. Pri nastajanju filma opažam, da mnogi rečejo, da je slovenščina na Koroškem obremenjena z neko težo, da je politični *statement*, če govoriš slovensko. Mnogo ljudi to doživlja kot nekaj neprijetnega, da se morajo stalno politično nekako opredeljevati. Sama tega nisem tako doživela in te teže ne čutim, bolj opažam kvaliteto izražanja v več jezikih.

Kako doživljate izginjanje, lahko bi rekla tudi bolj trdo, iztrebljanje slovenščine? In kako občutite pritisk na slovenski jezik?

Doživljam ga zelo močno. Ne gre samo za to, da manjkajo finančna sredstva, marveč gre za vprašanje, kaj bi se moralo izboljšati v šolstvu. Pouk slovenščine, kakršen je zdaj, ni vedno na zelo visoki ravni in traja za večino prijavljenih otrok samo štiri leta. Če se otroci pri desetih letih nehajo učiti jezik, je kmalu vse pozabljeno. Zakaj je na dvojezičnem ozemlju tako težko pokazati dvojezičnost? Zakaj je tako težko, da bi bile stvari zares dvojezične? Zakaj dvojezičnega pouka poleg na ljudskih šolah ni na drugih šolah? Zakaj se nihče ne ukvarja s tem, kako bi se ohranjela slovenščina?

Pritisk je bil vseskozi izreden in tako močan, da so se ljudje enostavno utrudili, imajo čedalje manj energije. Študenti se še angažirajo, vendar je vedno manj ljudi, ki se še zavzemajo. Za letošnjo obletnico sem mislila in upala, da je priložnost, da se bo tudi na politični ravni v resnici nekaj izboljšalo, pa do zdaj ni bilo nič omembe vrednega in po mojem tudi ne bo. Pozitiven dosežek je to, da so dobile Sele (po nemško Sielach, del občine Žitara vas/Sittersdorf) končno tudi dvojezično tablo. Za to se je aktivist Franc Kukovica boril zelo dolgo. To je nekaj, kar bi moralo biti že zdavnaj. Zdaj so tudi v Šentjakobu v Rožu dobile vse vasi dvojezične napise. Na javnih poslopih, kot so občinski uradi, pa skoraj ni dvojezičnih napisov. Ti primeri pokažejo, kako se je treba boriti za vsako slovensko besedo, za vsak napis. Gre za stvari, ki naj bi bile na dvojezičnem območju samoumevne. Politično in finančno bi se moralo nekaj spremeniti, da bi se manjšina lahko zoperstavila izginjanju.

Kako si vi kot svetovljanka razlagate, da je na Koroškem tako problematična postavitve dvojezičnih tabel, da jih je samo 164? Kako je mogoče, da je to tolikšen problem?

Sama si razlagam to tako, da je nemškonacionalna stran svoja stališča vedno argumentirala z jugoslovanskim agresorjem, da je ob koncu prve svetovne vojne, po razpadu avstro-ogrske monarhije, Jugoslavija oziroma monarhija SHS hotela imeti to ozemlje. O tem se veliko govori. Ne govori pa se na primer o anšlusu leta 1938, o tem pa se raje molči. Na Koroškem se veliko argumentira s strahom. Po letu 1945 so mnogi po hudih izkušnjah v nacističnem režimu upali, da bo Koroška priključena Jugoslaviji. Nemškonacionalne sile so to zlorabljale za svojo protislovensko propagando. Tudi po sto letih po plebiscitu nekateri še vedno argumentirajo s tako imenovanim prastrahom.

Za film, ki ga zdaj delam, sem spraševala ljudi na cesti, kaj mislijo o dvojezičnih tablah. Pa so odgovorili, da jih zdaj ne rabimo več, ker so se navadili nemških. Kako razložiti take stvari?

Na Koroškem je najbolje izobrazena ravno slovenska manjšina.

Med koroškimi Slovenci in Slovenkami je kar nekaj zelo uspešnih in angažiranih ljudi, predvsem na kulturnem, literarnem področju. Za tiste, ki so ostali pri slovenščini, je izobrazba pomembna. Ne vem, ali so nemškogovoreči in enojezični slabše izobraženi. Vendar z uradne avstrijske koroške strani ni bilo zanimanja, da bi se na primer tematiziralo partizanstvo ali pa ljudem razložilo, zakaj so Slovenci manjšina. Veliko stvari izvira iz nevednosti.

Koliko so se razmere v političnem smislu spremenile v zadnjih letih, predvsem po letu 2004 in vstopu Slovenije v EU?

Gledanje Koroške na slovenščino se je nekoliko izboljšalo. Prej je imel slovenski jezik status manjvrednega jezika. Vsi drugi jeziki, kot italijanščina, so bili pomembni, samo slovenščina ne. Tudi sama sem še doživljala, da so mi nekateri rekli, da je slovenščina grd jezik. Da sicer nimajo nič proti njej, a da je enostavno grda. Te stvari so se spremenile. Dandanes je zavest, da Italija, Slovenija in Koroška tvorijo en skupen prostor, in da obstajajo prednosti učenja slovenščine. Zato naraščajo tudi prijave k dvojezičnemu pouku. Prestiž slovenščine se je izboljšal. K temu procesu so prispevala tudi slovenska kulturna društva, ki so ndelovna, aktivna in zavzeta.

Kultura je zaščitni znak Koroške, njeni pisci, Lipuš, Haderlapova, tudi Handke, so ponesli ime slovenske literature v svet. Kako razložiti vitalnost Koroške, ki jo odraža kultura, zlasti literatura? Kako je ta prostor sproduciral te presežke?

Ja, to vprašanje se pogosto postavlja. Ljudje se sprašujejo, zakaj je ravno tu, na Koroškem, takšna kakovost. Premišljuje, zakaj je temu tako ... Verjetno pride to s soočanjem s težko in obremenjeno preteklostjo, da iz bolečega nastane nekaj posebnega. Oba, Florjan Lipuš in Maja Haderlap, se v svojih knjigah ukvarjata z vojnim in povojnim časom ter partizanstvom.

Optimizem pa zbuja mlada generacija, recimo zveze študentskih organizacij, ki imajo kristalno jasna in odločna stališča o političnih razmerah. Kaj pravite na to?

Tega sem zelo vesela, ker politične organizacije koroških Slovencev tega ne počno več, političnega diskurza skoraj da ni več med Slovenci. Študenti s svoji akcijami so pravzaprav izjema.

Avantgarda?

Ja, kritično mislijo in se ne prilagajajo. Študenti so dobro izobraženi in zelo zanima jih za dogajanje v svetu. Škoda se mi zdi, da so premalo vidni, lahko bi se več poročalo o tem, kar delajo, mislijo, zahtevajo.

Kakšen pa je pogled na Koroško z Dunaja?

Preden sem se lotila novega filma, sem imela veliko distanco in nisem bila več involvirana v dogajanja na Koroškem. Celotno moje življenje na Dunaju in drugod je bilo poklicno povezano s pogledom v Nemčijo, Berlin. Sodelovala sem z igralci iz Nemčije, krog mojega delovanja je postal nemškogovoreči prostor.

Pogled z Dunaja na Koroško? Mnogo ljudi ima občutek, da je na Koroškem mučno, razmere so se sicer malo zrahljale, vendar sem rada na Dunaju in v urbanem okolju. S tem seveda postaja distanca do Koroške večja. Z aktualnim filmom pa se spet približujem koroškemu vprašanju. Zdaj, ko imam majhnega otroka, se sprašujem, kako bom z jezikom. Z njim govorim dosledno slovensko, a to je izredno težko, ker živimo v popolnoma nemškem okolju. Vse naokoli je nemško, na Dunaju je še težje. Seveda bi na Koroškem imela možnost slovenskega vrtca in bi se za to odločila, a tudi na Koroškem je nemščina vsepovsod prisotna in dominantna. Starši sami so lahko še tako konsekvantni, če ni vrtcev, šol in predvsem drugih otrok, s katerimi bi se otrok pogovarjal slovensko, ima ohranjanje jezika malo perspektiv. Kako z jezikom naprej? Včasih se sprašujem, kaj bo on, kako mu bo šlo, če se v tem jeziku z nikomur ne more pogovarjati. Kaj pa bo imel od tega jezika?

Živ jezik izginja.

In tu smo zdaj. Slovenščina, če bo šlo tako naprej, kmalu ne bo več živ jezik na Koroškem. Mogoče se ga bodo še učili v šolah. Že zdaj ni več prav živ jezik, ker se ga tako malo sliši in vidi.

//

Klubi slovenskih študentk in študentov zahtevajo, da je treba praznovanje 10. oktobra ukiniti. Seveda ga ni mogoče kar ukiniti, a kaj pa imamo mi praznovati? Minilo je sto let asimilacije, germanizacije, in vse to se ni zgodilo samo od sebe – je posledica močnega pritiska.

Partizani, ki so se borili na Koroškem, so prispevali k osvoboditvi dežele, da se je lahko reklo, da je Avstrija bila žrtev in je nekaj prispevala k lastni osvoboditvi. V javnosti se o tem malo govori. To je šlo namerno v pozabo, je namerno zamolčano.

Deželni glavar Kaiser ima v svoji stranki nemško usmerjene politike, desničarje, kot na primer Jakoba Straussa, župana Žitare vasi. Preteklo soboto smo snemali prireditev *Abwehrkämpferbunda* – sedel je v prvi vrsti.

Ne vem, zakaj Slovenija tega ni naredila (notificirala nasledstva ADP), bi me pa zanimalo, zakaj ne. Saj nima od nekdanje desničarske vlade. Zakaj pa druge, prejšnje vlade tega niso naredile, mi ni jasno.